

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА «УЧИНЧИ РЕНЕССАНС» ТАФАККУРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ЗАРУРАТИ

Диловар Амирова

Тадқиқотчи,

Самарқанд давлат чет тиллар институти

Аннотация: Мақолада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев томонидан ўртага ташланган Учинчи ренессанс пойдевори яратилаётган даврда ёшлар тарбияси, унга умумтаълим тизимида қаратилиши лозим бўлган муҳим жиҳатлар хусусида сўз боради.

Калит сўзлар: уйғониш даври, ренессанс, илм-фан, санъат, билим, таълимдаги ислохатлар, инновацион жараёнлар, мактаб таълими, интерфаол усуллар, маънавий баркамол шахс тарбияси.

НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МЫШЛЕНИЯ "ТРЕТЬЕГО ВОЗРОЖДЕНИЯ" В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Диловар Амирова

Исследователь,

Самаркандский государственный институт иностранных языков

Аннотация: В статье рассказывается о воспитании молодежи в период создания третьего ренессансного фундамента, заложенного Президентом Республики Узбекистан Ш.Мирзиёевым, о важных аспектах, которым необходимо уделять внимание в системе общего образования.

Ключевые слова: ренессанс, наука, искусство, знание, реформы в образовании, инновационные процессы, школьное образование, интерактивные методы, воспитание духовно гармоничной личности.

THE NEED TO FORMULATE THE VISION OF THE "THIRD RENAISSANCE" IN SECONDARY SCHOOLS

Dilovar Amirova

Researcher,

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

Abstract: In the article was spoken about the development of youth in the period of the creation of the third Renaissance Foundation laid down by the president of the Republic of Uzbekistan Sh.Mirziyoyev, the important aspects that should be addressed to him in the universal system of Education.

Keywords: the period of awakening, Renaissance, science, art, knowledge, reforms in education, innovative processes, school education, interactive methods, spiritual harmonious personality education.

Кириш

Жаҳон миқёсида кечаётган глобаллашув, унификация ва интеграция жараёнларида миллий хусусиятлар, миллий маданият ва миллий кадриятлар тизимини билиш, миллий ўзликни англаш, ўз халқ тарихини билиш, унинг буюк ўтмишини тўғри баҳолаш ва идрок этиш масалалари долзарблик касб этади. «XXI асрга келиб илк Шарқ Уйғониш даври – Мусулмон Ренессанси деб ном олган Ўрта асрларда бугунги Ўзбекистон заминидан етишиб чиққан буюк аллома ва мутафаккирларнинг жаҳон илм-фани ривожига қўшган бебаҳо ҳиссаси дунё илмий жамоатчилиги томонидан ҳақли равишда тан олинди» [5]. Машхур олим ва файласуф Жон Уильям Дрейпернинг фикрига кўра, «Ислом даври олимлари ўз интеллектуал таъсирини Европага ўтказди» ҳамда «Европанинг бугунги улуғ зиёси мусулмонлар ёққан чироқларнинг ёғдусидан майдонга келди» [2,5].

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг «Диний-маърифий соҳа фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 16.04.2018 йил ПФ-5416-сонли Фармонида таъкидланидек, «Улуғ аждодларимиз томонидан яратилган ва бугунги кунда бутун маърифатли дунёни ҳайратга солиб келаётган илмий мерос фақат бир миллат ёки халқнинг эмас, балки бутун инсониятнинг

маънавий мулки бўлиб, бу бебаҳо бойлик янги ва янги авлодлар учун донишмандлик ва билим манбаи, энг муҳими, янги кашфиётлар учун мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилиши шубҳасиздир».

Ўрта асрларда ислом Уйғониш даврида улуғ аждодларимиз томонидан илм-фан, санъат ва маданият жиддий ривожлантирилди. Математика, астрономия, физика, кимё, геодезия, фармакология, тиббиёт каби аниқ фанлар билан бир қаторда, тарих, география, фалсафа, маданият ва санъат, архитектура соҳаларида яратилган буюк илмий ғоя ва кашфиётлар жаҳон илм-фани ва цивилизацияси ривожига кескин бурилиш ясади. Бинобарин, мана шу бетакрор кадриятлар мажмуи бўлган илмий меросни ўрганиш, унинг дунё ва ислом цивилизациясида тутган ўрнини мутаносиб баҳолаш ҳамда ёш авлодларни Учинчи ренессанс тафаккури руҳида тарбия қилишни тақозо этади.

Асосий қисм

Ўзбекистон тарихининг биринчи Ренессанси – Сомонийлар даврига тўғри келади. Бу даврда буюк аждодларимизнинг яратган илмий-фалсафий асарлари ва оламшумул кашфиётлари ислом цивилизациясига тамал тоши бўлган.

Иккинчи Ренессанс – Амир Темур ва темурийлар даврига тўғри келади.

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

Нафақат Мовароуннаҳр, балки бутун Марказий Осие ўлкалари ўз тараққиётининг янги поғонасига кўтарилган бу даврда давлатчилик асослари такомиллашиб, шаҳарсозлик ва меъморчилик авж олган, халқаро савдо ва дипломатик алоқалар жадаллашган, илм-фан, маданият ва санъат соҳалари ривожланган.

Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 29 йиллик тантаналарида Ўзбекистон Республикаси Президенти: «Халқимизнинг улуғвор қудрати жўш урган ҳозирги замонда Ўзбекистонда янги бир уйғониш – Учинчи Ренессанс даврига пойдевор яратилмоқда», - деб таъкидладилар. Бинобарин, умумтаълим мактаблари ўқувчиларида Учинчи ренессансни яратувчилар қудратини кўриш ва уларни мана шу руҳда тарбия қилиш заруриятга айланди.

Жаҳон миқёсида Мовароуннаҳр номи билан танилган мамлакатимиз дунё цивилизацияси бешиги, унинг марказларидан бири сифатида маълум ва машҳурдир. Ислом алломалари, табиий ва ижтимоий фанлар ривожига бўйича аждодларимиз ноёб ва бой мерос қолдирганлар. Бинобарин, аждодларимизнинг илмлар ривожига доир ёзма меросини ўрганиш, ислом артефактларини қайта тиклаш, Мовароуннаҳр олимларининг дунё цивилизацияси тараққиётидаги салмоқли ҳиссасини асослаш зарурият касб этади. Шу билан бир қаторда, бугунги авлодларни Учинчи Ренессанс руҳида тарбия қилиш, ренессанс ғоялари, жумладан илм-фанга содиқлик, интеллектуал сафарбарлик, дунё миқёсидаги янги илмий йўналишлар, жумладан нанотехнологиялар, генинженерияси, ахборот технологиялари, табиий фанларга,

хусусан математика, физика, химия, биологияга бўлган қизиқишни кескин ўстириш ва таъминлаш зарур бўлмоқда. Бунинг учун эса мактаб ўқувчилари тафаккурида ренессанс тарихи, ғоялари ва мақсадларини адекват тарзда шакллантириш тақозо этилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги, 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2017 йил 5 июлдаги ПФ-5106-сон «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи фаолиятини кўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги, 2018 йил 14 августдаги ПҚ-3907-сон «Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2017 йил 30 сентябрдаги ПҚ-3304-сонли «Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги фармон ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 26 сентябрдаги ПҚ-3289-сон «Педагог кадрларни тайёрлаш, халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ва бошқа меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу мақола муайян даражада хизмат қилади.

Мамлакатимизда кейинги қарийб ўттиз йил давомида таълимда туб ислохотлар ўтказилди, таълимга

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

инновацияларни жорий этиш масаласига жуда катта эътибор қаратилди, қатор монография, китоб, методик ҳамда услубий қўлланмалар яратилди, диссертациялар ёқланди.

Таълим ва тарбияда инновацион жараёнлар, мактаб таълими, интерфаол усуллар, маънавий баркамол шахс тарбияси ва маънавиятни шакллантириш масалаларида А.Мунавваров, М.Иномова, М.Очил, Ж.Ф.Йўлдошев, Р.Х.Жўраев, О.Мусурмонова, С.Нишонова, М.Қуроно, Ш.Э.Қурбонов, Э.Юсупов, Х.Шайхова, Қ.Назаров, У.Маҳкам, С.Файзулина, С.Аннамуратова, У.Маҳкам, С.Очил, М.Имомназаров, Қ.Назаров, Ш.Қурбонов, В.Каримова, Г.Р.Акрамова, Г.Н.Наврўзова, Н.Ортиқов каби олимлар томонидан «комил инсон» тарбияси, ёшларни маънавий баркамол қилиб шакллантириш масалалари таҳлил қилинди. Айнан мустақиллик йилларида болаларнинг маънавий-ахлоқий тарбияси, ахлоқ-одоб сабоқлари, инсон маънавиятини шакллантиришнинг педагогик асослари, соғлом турмуш тарзи асослари масалалари эса А.Мунавваров, М.О.Иномова, О.Мусурмонова, С.Очил, Ғ.Б.Шоумаров, Д.Д.Шарипова, Т.А.Эгамбердиева, М.Қуроно, М.Маҳмудова, У.Маҳкам, З.Х.Қосимова, Ф.Р.Норбоева ва С.Ҳасанов каби олимларнинг илмий ишларида тадқиқ этилди.

Таълим тизимида тарбиявий ишларнинг илмий-назарий ва методик асослари мамлакатимизнинг бир қатор педагог олимлари томонидан тадқиқ этилган. Шахс маънавий-ахлоқий маданияти, оилавий қадриятлар тизими ва унинг критерийлари (О.Мусурмонова); Шарқ алломалари ижодида комил инсон тарбияси масаласи (С.Нишонова); халқ

педагогикаси мазмуни асосида талаба-ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш тизими хусусиятлари (М.Маҳмудова); ёшларни маънавий тарбиялашда миллий қадриятлар аҳамияти (М.Иномова); юқори синф ўқувчиларида ахлоқий маданият (У.Маҳкам); ўқитувчи компетенциясида муаллим одоби (М.Очил) каби масалалар шулар жумласидандир.

Хусусан, шахснинг интеллектуал тарбияси масалаларида МДХ, хусусан Россия, Тожикистон, Бошқирдистон, Татаристон, Қозғистон, Қирғизистон, Грузия каби давлатларда диққатга сазовор тадқиқотлар олиб борилди.

Бизнинг юртимиз – Мовароуннаҳрдан бўлган Шарқнинг буюк алломалари, энциклопедик олимлар Муҳаммад Мусо ал-Хоразмий (782-847), Абу Наср Форобий (870-910), Абу Райҳон Беруний (973-1048), Абу Али ибн Сино (980-1037); муҳаддис, фикҳшунос ва мутасаввуфлар Имом ал-Бухорий (810-870), Ҳаким Термизий (750/760-869), Имом аз-Замахшарий (1075-1144), Имом Мотурудий (870-975), Бурҳониддин Марғиноний (1116-1197), Нажмиддин Кубро (1145-1221), Аҳмад Яссавий (1050-1166/7), Юсуф Ҳамадоний (1048-1140), Хожа Абдуҳолиқ Гиждувоний (XII асрнинг биринчи чораги-1220), Хожа Баҳоуддин Нақшбанд (1318-1389), Сўфи Оллоёр (1644-1721), туркий тил асосчилари Маҳмуд Кошғарий (XI аср), Юсуф Хос Ҳожиб (XI аср), Аҳмад Югнакий (XII-XIII асрлар), халқ ардоқлаган шоир Паҳлавон Маҳмуд (1247-1325), улуғ мутафаккир шоир Алишер Навоий (1441-1501) кабиларнинг маънавий-ахлоқий қарашларида ҳам бола тарбиясида ақлни ривожлантириш масалалари муҳимлиги таъкидлаб ўтилган.

Педагогика / Педагогика / Pedagogics

Ақлий ривожланиш масалалари ўрта асрлар Ғарб педагогикасида М.Монтень, Я.А.Коменский, Ж.Ж.Руссо, А.Гильвеций, Д.Дидро, А.Дистервег, И.Г.Песталоцци кабилар томонидан тадқиқ отобъекти қилиб қўйилган ва уни амалга оширишнинг усул ва воситалари ўрганилган.

Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, хулоса қилиш мумкинки, халқимиз ҳаётида рўй бераётган ижтимоий ўзгаришлар қуйидаги вазифаларни амалга ошириш зарурлигини тақозо қилади:

илмий-педагогик, социологик, фалсафий, тарихий манбаларни қиёсий-типологик таҳлил қилиш асосида умумтаълим мактаблари ўқувчиларида Учинчи ренессанс тафаккурини шакллантиришнинг педагогик шарт-шароитлари ва амалиётдаги ҳолатини белгилаш;

умумтаълим мактаблари ўқувчиларида Учинчи ренессанс тафаккурини шакллантиришнинг стратегиясини ишлаб чиқиш, модернизация қилинган дидактик таъминотнинг самарали эканлигини исботлаш;

умумтаълим мактаблари ўқувчиларида Учинчи ренессанс тафаккурини шакллантиришда миллий таълим тизимининг вазифалари, тизим структураси, мақсадлари ва натижадорлигини таъминлашнинг шарт-шароитларини, унинг интерфаол метод, шакл, воситаларини аниқлаш;

умумтаълим мактаблари ўқувчиларида Учинчи ренессанс тафаккурини шакллантиришнинг экспериментал даражаси ва самарадорлигини белгилаш, илмий асосланган тавсияларни ишлаб чиқиш ва самарадорлик даражасини далиллаш.

Бу айтилганларнинг барчаси маълум маънода янгиланаётган Ўзбекистон шароитида комил инсон тарбияси учун хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Жакбаров М., Аббасова Ш. Миллий ғоя ва миллий манфаатлар. – Тошкент: Сано-стандарт, 2014. – 64 б.
2. Тўйчиева Г.У. Ислом даври шеърлятида аруз тизими ва унинг эволюцион тараққиёти. Филол. фан. докт. (DSc)... дисс.авт. – Тошкент, 2018. - Б.5.
3. Қуроноф М. Болам бахтли бўлсин, десангиз... – Тошкент: Маънавият, 2013. – 320 б.
4. Қуроноф М. Миллий тарбия ва ёшлар. – Тошкент: Камалак, 2016.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг «Қадимий ёзма манбаларни сақлаш, тадқиқ ва тарғиб қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2017 йил 24 майдаги ПҚ-2995-сон Қарори // Халқ сўзи, 2017, 25 май.